

ULUĞ BİR ÇINAR
İmâm Mâturîdî
Uluslararası Sempozyum Tebliğler Kitabı

28-30 Nisan 2014 • Eskişehir

Hazırlayan
Prof. Dr. Ahmet Kartal

ULUĞ BİR ÇINAR
İmâm Mâturîdî

Uluslararası Sempozyum Tebliğler Kitabı

28-30 Nisan 2014 • Eskişehir

Yayına Hazırlayan
Ahmet Kartal

Koordinatör
Derya Aydın

Grafik Uygulama
Sercan Arslan

Mizampaj
Çelebi Şenel

1. Baskı, 2014 İstanbul

Baskı Cilt

Ofis Yayın Matbaacılık, Güven Sanayi Sitesi, B Blok
No: 386 Tel: (0212) 576 47 15
Topkapı/İSTANBUL

Sertifika No: 19492

DOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ
Bab-ı Ali Yokuşu, Cermal Nadir Sk. B.Milas Han
No: 24/114 Sirkeci/İstanbul Tel: (0212) 520 27 19

Yrd.Doç. Dr. Naci KULA

1962 Bursa-Keles doğumludur. 1984 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. 1987 yılında Din Psikolojisi alanında "Ergenlerde Kimlik Bunalımı ve Din Eğitimi" konulu teziyle yüksek lisansını 1993 yılında da "Kimlik ve Din (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)" konulu teziyle de doktorasını tamamladı. 1985-1990 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı orta öğretim kurumlarında öğretmenlik yaptı. 1990-1995 yılları arasında da Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Psikolojisi bilim dalında araştırma görevlisi olarak görev yaptı. 1993-1994 öğretim yılında inceleme-araştırma amacıyla İstanbul Edebiyat Fakültesi psikoloji bölümünde bulundu. 1995-2008 yılları arasında Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi bilim dalında Öğretim üyesi olarak görev yaptı. Aynı üniversitede 1995-1998 yılları arasında Dekan yardımcılığı ve 1997-1998 yılları arasında da Gazi Üniversitesi Çorum Sağlık Yüksek Okulu müdürlük görevinde bulundu. 19.12.2008 yılından itibaren de Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Din Psikolojisi bilim dalında öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır. Din ve Ruh sağlığı, dini başa çıkma, Engellilik ve din, Yunus Emre ve Mevlana'nın görüşlerinin kişisel gelişim ve sorunlarla baş etme açısından anlamı gibi konular ilgi alanlarındandır. Çalışmalarından bazıları şunlardır.

İmâm Mâturîdî'ye Göre Fatiha Sûresi Işığında İnsan-Allah İlişkisi

Giriş

Mezhepler tarihi açısından bakıldığında itikadi mezhepler arasında yer alan Mâturîdîliğin kurucusu olan Ebu Mansur Muhammed B. Mahmud el Mâturîdî (862/944) birçok açıdan üzerinde durulacak olan âlimlerdendir. Biz bu tebliğde İmâm Mâturîdî'nin önemli eserlerinden olan *Te'vilâtu'l-Kur'an* isimli eserinde yer alan Fatiha Sûresi'nin tefsiri ışığında insan-Allah ilişkisi üzerinde durulacağız. Bu konu üzerinde durmamızın en önemli nedeni, her gün beş vakit namazda okuduğumuz Fatiha Sûresi'ndeki insan-Allah ilişkisinin temellendirilişinin doğru bir şekilde bilinmesinin, kılınan namazın huşu içinde kılınmasına ve sonrasında da Fatiha suresindeki İnsan-Allah ilişkisinin günlük hayatımıza olumlu yansımalarına ve sile olacağının düşünülmesidir.

İmâm Mâturîdî tefsirinde, Peygamberimiz'den rivayet edilen sûre ile ilgili kudsî bir hadiste; Allah'ın, Fatiha sûresi'nin "Elhamdullillah" dan "Maliki yevmi'd-din"

kısmına kadar olan 3 ayetinin kendine ait olduğunu; "ihdina"dan başlayan ve sonuna kadar devam eden ayetlerin ise kuluna ait olduğunu buyurduğunu¹ belirterek, sûre'nin ilk kısmının *Allah'ı tanıma* açısından, diğer kısmının da *kulun Allah'la ilişkisi* açısından önemine dikkatimizi çekmektedir. Bu nedenle İmâm Mâturîdî'nin değindiği insan-Allah ilişkisine dair hususları iki ana başlık altında ele almak mümkündür.

Birincisi; İnsan-Allah ilişkisinin temelini oluşturacak olan Allah Tasavvuru: İmâm Mâturîdî, Allah'ın kendine has olan "Allah" ve "Rahman" isimleri üzerinde durarak "O'na Hamd etmenin" ve "Allah'ın din Günü'nün sahibi" oluşunun oluşturacağı Allah tasavvurunun önemine dikkat çeker.

İkincisi; İnsanın sahip olması gereken Allah Tasavvuru çerçevesinde kendisinin Allah'la ilişki biçimi: "Sadece O'na kulluk etme ve O'ndan yardım isteme" ile ilişkinin temeli olacak olan "İstikamet üzere olma" temennisinin anlam ve önemini vurgulamaktadır.

Doğru Bir Allah Tasavvuru Açısından Fatıha Suresi

İnsanın, kendisine, yaratıcısına, diğer insanlara ve tabiata yaklaşımını şekillendirecek olan 'Allah tasavvuru' son derece önemlidir. Cahiliye dönemi Arapları Allah'ı, insanla doğrudan ilişki içinde olmayan, uzaklarda ve bu nedenle de putların kendisine ortaklık ettiği bir varlık olarak tasavvur etmekte; hayatlarını da bu inanca göre sürdürmekteydiler. İslam akaidinde ise Allah, isimleri, sıfatları ile bilinen ve insanlara şah damarından daha yakın olan; dua ettiklerinde dualarına icabet eden bir ilahdır.²

Bu nedenle Fatıha Sûresi'nde Allah kendisini nasıl tanıtmaktadır? sorusuna verilecek olan cevap, insanın oluşturması gereken Allah tasavvuruna yardımcı olabilecektir.

İmâm Mâturîdî, öncelikle Fatıha Sûresi'nde Allah'ın kendisinden bahsederken sadece kendine ait olan ve bir başka varlığın bu isimlerden birisinin manasına sahip olması ya da bunları kendi kendine kazanması mümkün olmayan ALLAH ve RAHMAN isimlerine, "âlemlerin Rabbi", "Hamd'in O'na mahsus" ve "O'nun, Din Gününün sahibi" oluşuna dikkatimizi çeker.

Allah'ın "Rahman" isminin O'nun rahmetini anlamamıza imkân sağlayan bir yönü olduğuna dikkat çekerek, kurtuluşa eren herkesin necatının ve mutluluğunun bu rahmetle mümkün olduğunu; bütün tehlikelerden de aynı rahmetle korunulduğunu belirtir.

"Rahman ve Rahim olan (Allah)" ayetini açıklarken; *Rahman* ve *Rahim* isimlerinin "rahmet" kökünden

türetilmiş iki isim olduklarını; "*biri ötekenden daha ileri derecede olmak üzere ince, rakik, yufka*" şeklinde anlam verilerek nakledildiğini bildirir. Ardından da bu naklin, biri diğerinden daha ileri derecede olmak üzere "latif" yani "*nezaket ve merhametle muamele eden*" manasını kastetmiş olması gerektiğini belirtir. İspatı konusunda ise Allah'ın isimleri arasında "Latif" kelimesinin olduğunu, ancak naslarda "rakik" isminin zikredilmediğini; "Latif" kelimesinin vefakârlığa, şefkat ve merhamete delalet ederken, "rikkat" kelimesinin kalınlık ve yoğunluğun zıttı olarak bir şeyin ince oluşu manasına geldiğini söyler.

Rahman isminin zâtî, Rahîm isminin ise fiilî isim olduğunu; "*Allah müminlere karşı rahîmdir*" denilirken, "*Allah, müminlere karşı rahmandır*" veya "*Kâfirlere rahîmdir*" denilmediğini ve bu iki ismin özünde yer alan Allah'ın rahmetinin bir tecellisinin de yaratıklarının birbirlerine gösterdikleri şefkat ve merhametin oluşumunu sağladığını ifade etmiştir.³ Dolayısıyla Allah'ın rahmet özelliğinin, Allah tasavvurunda belirleyici bir özellik olarak karşımıza çıktığını ifade edebiliriz.

İmâm Mâturîdî'ye göre Allah'ın isim ve sıfatları, akıl ve kıyasla bilinecek ve rastgele konuşulabilecek bir konu olmamakla birlikte, sıfatlarından soyutlanmış bir Allah düşünmek veya sıfatları zâtî ile aynı saymak ateizme götürücü sebep sayılmıştır.⁴

İmâm Mâturîdî, "Âlem" isminin Allah'tan başka her varlığın adı olduğunu ve "Rab" isminin ise "*rubûbiyet, seyyid (efendi) ve mâlik*" anlamlarını da içerdiğini belirterek "*Âlemlerin Rabbi olan Allah*" ifadesinin hem bütün varlığın yaratıcısı ve onları yaşatıp geliştirmesine yönelik rubûbiyyetinde tek ve bir sahibi oluşuna⁵ hem de varlığın değerinin "hamd" ile gerçekleştiğine işaret ettiğine de dikkatimizi çekmektedir.

Allah'a "hamd" etmenin, O'nun lütuflarını fark etmek ve zatına yakışmayacak şeylerden O'nu tenzih etme anlamına geldiğini belirterek Allah tasavvurunda hamd edilen bir Allah algısının önemini ortaya koymuştur.

İmâm Mâturîdî Fatıha Sûresi'nde Allah'ın kendine özgü ismiyle birlikte kendini övmesinin ("Hamd'in) kendi zatından kaynaklanan bir husus olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla insanların övgülerini kendilerine değil de O'na yönelterek Allah'ı hamd etmelerinin, insanları O'na yaklaştıracak bir özellik olduğunu; çünkü insanların bizzat değil, ancak Allah'ı övmek suretiyle ve Allah'ın lütfuyla övgüye layık konuma ulaştıklarını belirtmiştir. Kulun büyüklmesine vesile olacak bir özelliğinin olmadığını; bütün

insanların yaratılış ve sınava tâbi tutuluş açısından eşit olduklarını; içlerinden birinin ulaştığı bir üstünlük varsa buna Cenab-ı Hak sayesinde ulaştığını ve dolayısıyla böyle kimselerin görevlerinin, hemcinslerine karşı büyükmek değil, yüce Rabbini tenzih ve şükürünü eda edebilmek için O'na sığınmak olduğunu bildirir. Hatta Sure'nin başındaki "elhamdülillah" beyanının zımnen "elhamdülillah deyiniz" şeklinde bir emir olabileceğini de ifade etmektedir.

Hamd'i açıklarken:1. İbn Abbas'tan gelen "elhamdülillah, yaratıklarına olan lütufları sebebiyle şükür Allah'a mahsustur" rivayeti ile anlamlandırır. Bunun, elden gelen bütün imkânları kullanarak itaatkâr olmayı içerdiğini de ekler. 2. Hamd, Azîz ve Celîl olan Allah'a senâ, övgü, layık olduğu şekilde niteleme ve şanına yakışmayacak şeylerden tenzih etmedir. Nimetleri O'ndan bilmek; kullarına bulunduğu lütuf ve ikramlarda ortağının bulunmadığına kesinlikle hükmetmek gerekliliğini vurgular. Öte yandan, "İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez" mealindeki hadis gereğince insanlara teşekkür etmekle emrolunduğumuzuhatırlatır. Şükürün, yapılan iyiliğe mukabelede bulunmak; hamd (övgü)in ise birini layık olduğu şeyle nitelemek demek olduğunu; bu sebeple de Hamd'in sadece Allah'a yönelik olmasının münasip görüldüğünü⁶; nimet her ne kadar başka vesilelerle ulaşsa da Hamd'in Allah'a ait olduğunu⁷ belirterek insan-Allah ve insan-insan ilişkilerinin ayrımlarını ifade etmektedir.

Bu çerçeve içerisinde insanın hayatında oluşacak olan olumlu Allah tasavvuru, kişinin hayatla sağlam ve dış gerçeklik boyutuyla ilişki kurmasını sağlayan benlik duygusunun güçlenmesine; endişe ve kaygılardan kurtulmasına ve güven duygusunun gelişmesine; kendisi ve çevresiyle barışık bir kişi olmasına ve ruh sağlığını korumasına yardımcı olmaktadır.⁸

İmâm Mâtürîdî, Fatiha Sûresi'nde Allah'ın kendisini "Din Günü" yani ahiret gününün sahibi olarak nitelendirdiğini; ahiretin ise, zalimlerin boyun eğdiği ve Allah'ın gücü ve kudretinin idrak edildiği gün özelliğini taşıdığı ifade etmektedir.

"Mâliki yevmiddîn" ifadesinin, "amellere karşılık verilecek gün" olduğunu; bu konuda fikir birliğinin bulunduğunu ve "O Gün Allah amellerinin tam karşılığı olan cezalarını verecek"⁹ ayetindeki din kavramının da aynı mânaya geldiğini belirtmektedir. Ayrıca, "Allah Teâlâ, vasıflandırılmaya layık olduğu bütün sıfatlara başkası sayesinde değil, bizzat layıktır. Bu sebeple, 'Allah, ezelde yaratıcı, Rahîm, cömert ve işitendir; her şeyin Rabbi ve ilahıdır' deriz, her ne kadar bu sıfatların

konusunu oluşturan hususlar ezelde bulunmuyorsa da. Benzer şekilde, sözü edilen gün henüz gelmemiş olsa da bugünden 'O, ceza gününün Mâlik'idir' buyurmuştur"¹⁰ şeklindeki ifadeleriyle de Allah tasavvuruna katkıda bulunmaktadır.

Mâtürîdî, Allah'ın mutlak kudretini kabul etmekle birlikte, Allah'ı, bu kudretini rastgele kullanan bir zorba gibi değil, bilgisi ve hikmetiyle ulûhiyete yarışır şekilde kullanan bir varlık olarak algılamaktadır. Kullarına, güçlerinin üstünde teklifte bulunmama çağını ve yarattıklarında da bir hikmetin bulunduğunu; iyi ile kötünün bilinebilmesi, hilafet görevinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan kudret, irade ve eylem yapabilme yetilerinin verildiğini savunmaktadır. Bu savunuları onun, insana yakın ve insanı dikkate alan bir Allah tasavvuruna sahip olduğunu göstermektedir. İnsanın fiillerinin hem insana hem de Allah'a ait yönünün olduğunu; fiile yönelip seçmek ve onu yapmak insan işiyken, her şeyin yaratıcısı olan Allah'ın ise insanın fiilinin yaratıcısı olduğunu belirtir.¹¹

Allah tasavvurunda Allah'ın "Din Gününün Sahibi" olarak bilinmesi, insanın Allah inancını güçlendiren ve varlıklarla ilişkisini, ahireti dikkate alan bir tutumla gerçekleştiren ve adalet, merhamet değerleriyle birlikte görev ve sorumluluklarını idrak eden bir kişi olmasına katkı sağlayacaktır.

İnsan-Allah İlişkisinde İnsanın Allah'la İlişki Biçimi

Fatiha Sûresi'nde İnsan-Allah ilişkisinin ikinci boyutu olarak insanın Allah karşısında, O'nu nasıl tasavvur edeceği noktasından sonra O'nunla nasıl bir ilişki içinde olacağı yer almaktadır. Nitekim ilk Müslümanlar, Allah telakkisini en iyi şekilde kavradıklarından kendilerini, Allah'a rağmen bir özne olarak değil, Allah'ın yarattığı ve emaneti yüklenip, ona göre donatılmış bir özne olarak görerek ve Allah'tan razı olarak hayatın her alanında başarılı olmak için gayret sarf etmişlerdir. Allah ile bağlarını kesecek bir hürriyete veya tembelliğe sürükleyecek cibrî düşüncelere değer vermemişlerdir.¹²

Bu nedenle İnsan Allah ilişkisini temellendirecek olan hususu İmâm Mâtürîdî, Fatiha Sûresi'nin tefsirinde daha önce zikrettiğimiz, Peygamberimiz'in hadisine atıfta bulunarak 3. ayetten sonrasını kulun Allah'la ilişkisini nasıl dile getirdiği üzerinde durarak yapmaya çalışır.

"Yalnız sana kulluk ederiz" ayetinde iki mananın olabileceğini vurgulamaktadır. Bunlardan birincisinin tevhid olduğunu diğerinin ise Allah'a kulluğu ifade eden her türlü ta'at olduğunu belirtmektedir. Kulun

bütün ibadetlerinde hiçbir kimseyi O'na ortak koşmadan kulluk görevini Allah'a has kılması için Allah'ı tek mâbud olarak tanıması gerektiğini; böylece hem ibadette hem de diğer bütün dinî davranışlarında tevhid ilkesini uygulamış olacağını bildirir. Bu tespitler ışığında İmâm Mâtürîdî, kulun Allah karşısında ümidini, korkusunu ve yerine getirilmesini istediği bütün ihtiyaçlarını yaratıklardan uzaklaştırıp sadece Allah'a arz etmesi olarak ifade etmekte ve delil olarak Fâtır Suresi 15. ayeti¹³ göstermektedir. Müminin Allah'tan başkasına gerçek manada ümit bağlamayacağını ve ihtiyaçlarını Allah'tan başka kimseye arz etmeyeceğini belirtmekle birlikte şu açıklamayı da eklemektedir: *"Mümin herhangi bir yaratıktan, sadece Cenab-ı Hak'ın takdir ettiği belalardan birinin kendisine gelmesine, O'nun tarafından sebep kılınması açısından korkar. Ya da mümin, Allah'ın kendisine lütfedeceği bir nimetine kulunu vesile kılmasını umar; beklenti içinde bulunur. Ama kul bu davranışıyla hak yoldan sapmış olmaz. Günahın bütün çeşitlerinden Allah'a sığınma ve bütün iyiliklere ulaşmayı O'ndan isteme durumu söz konusudur."*¹⁴Dolayısıyla insan-Allah ilişkisinde kişinin sadece Allah'a yönelmesinin O'na hamd etmesinin bir vesilesi olan kulluk noktasında önemli bir ilişki biçimini ortaya çıkarmaktadır.

İnsanın, Kur'an'ın da üstünlüğünü açıkça bildirdiği, potansiyel olarak Allah'ın yarattığı en seçkin varlıklardan oluşunu koruyabilmesi için kendisini bu şekilde yaratan Rabbini tanıması, manevî yükselişini gerçekleştirmesi, Allah'la birlikte O'nun razı olduğu hayatı yaşayarak her geçen gün O'na yaklaşması gerekir. Nitekim Allah'ın dışındaki her şey O'na bağımlı iken Allah, bütün kudret ve yüceliğiyle beraber sonsuz rahmet sahibidir.¹⁵ Bunun için de O'na Hamd ile yönelip, O'ndan yardım dilemesi gerekmektedir.

İmâm Mâtürîdî, Fatiha Süresi'nde *"Yalnız senden yardım isteriz"* kısmında insanın din ve dünya ile ilgili bütün ihtiyaçlarını yerine getirmesi konusunda Allah'tan yardım dilemesini ifade ettiğini; ayrıca bu ifadenin *"Yalnız sana kulluk ederiz."* ifadesinde yer alan Allah'a sığınmanın ardından, emirlerini yerine getirme ve yasaklarından korunmada Allah'tan yardım isteme anlamına geldiğini;¹⁶dolayısıyla kulluğun da bunu gerektirdiğini belirtmektedir. Ayrıca Allah'tan yardım talep eden herkesin, O'nun yardımı geldiğinde başarısız olmayacağı ve O'nun koruması gerçekleştiğinde doğru yoldan ayrılmayacağı hususunda kesin bir kanaate ve bu sebeple de gönül huzuruna sahip olacağını vurgulamaktadır.¹⁷

Fatiha Süresi'nde belirtilen *"sadece Allah'tan yardım isteme"*; İmâm Mâtürîdî'nin de belirttiği gibi İnsanın Allah'la olan ilişkisinde hem kulluğunu yerine getirmede hem de kul olmanın bir gereği olarak önem arz etmektedir.

Bu nedenle Fatiha Süresi'nde insanın Rabbiyle ilişkisi, Rabbi karşısında görev ve sorumluluğu ile onu yerine getirmede sadece O'ndan yardım istemesi birbirini tamamlayan iki davranış olmakta ve O'ndan yardım isteme aynı zamanda Allah'ın merhametini yansıtacak olan bir davranış olma özelliğini taşımaktadır diyebiliriz.

Fatiha Süresi'nde insan-Allah ilişkisi açısından son derece önemli olan bir başka hususun daha varlığından bahsedebiliriz. İnsanın, Rabbi karşısında görev ve sorumluluklarını yerine getirmesinde, istek ve ihtiyaçlarının giderilmesi için O'ndan yardım istemesinde ve bütün bu davranışları için Allah'ın O'na doğru yolu göstermesi gerekir.

İşte bu noktada İmâm Mâtürîdî de ayette, Allah'tan hidayet isteğinin görev ve sorumlulukların açıklanması; Allah'ın, kulu doğruya iletip saptırmaktan koruması ve hidayeti bizim için yaratmasını istemesi anlamlarına gelebileceğini belirtmiştir.

Müminin zaten Allah'ın lütfuyla erdirildiği halde hidayeti talep etmesinin iki yorumu olduğunu ve ilkinin, Allah'ın lütfettiği hidayetten ayrılmamayı, daima iman üzere bulunmayı istemek; ikincisinin de insanın, hayatın her seviyesinde tercihlerle yüz yüze olması hasebiyle hidayet karşıtı bir davranış sergileme ihtimali bulunduğundan bu duruma düşmemek için gerektiği şekilde yapılabileceğini ekler. *"Ey iman edenler! Allah'a ...olan imanımızı yeni hamlelerle tazeyin"*¹⁸ mealindeki ayette de aynı durumun söz konusu olduğunu belirtir. Bütün yorumlarda "yol" manasında ele alınan "sırat" kelimesiyle kastedilenin ne olduğu konusunda müfessirlerin farklı görüşleri ileri sürdüğünü; hangi görüş kabul edilirse edilsin "sırat"ın *"eğriliği ve sapması olmadan varlığını sürdüren, içinde çelişkiler bulunmayan manevi bir yol"* olduğunu ve bu yoldan ayrılmayanların Fatiha'da anlatılan ilahî lütfelara mazhar olacağını bildirir. "Mustakîm" kelimesinin bir görüşe göre *"kendisine uyup sadakat göstereni doğru yola sevk eden, kurtuluşa ulaştırıp cennete koyan"*; diğer bir görüşe göre de *"sayesinde doğru yola girilen"* anlamlarına geldiğini haber verir.¹⁹

İnsanın Rabbi karşısında sağlıklı bir ilişki ortaya koyabilmesinde Allah'tan kendisine doğru yolu göstermesini ve sapanların yolundan gitmemesini sağlamasını istemesi gerekmektedir.

Sözü edilen kudsî hadiste Cenab-ı Hak tarafından kula ait kılınan Sûre'nin ikinci yarısı, ihtiyaç içinde bulunulduğunun arzı, dileklerin makam-ı ulûhiyete sunulduğu, bahsedilen iyi vasıflara ulaşmada O'ndan yardım istenmesi ve kötü özelliklerden Allah'a sığınılmasından ibaret olduğunu; "Bize doğru yolu göster" mealindeki ayetin, Sûre'nin sonuna kadarki muhtevasının bir bakıma yerini tutan bir dua cümlesi olduğunu; çünkü son kısmının bu dua cümlesinin açıklaması olduğunu bildirmektedir. "Lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yoluna" kısmının, Allah'ın dinini bütün samimiyetiyle benimseyenlere O'nun nimetlerinin hatırlatılması, kendilerinin buna muvaffak kılınması ve hak ettikleri alacakları olmadığı halde Cenab-ı Hak'ın onlara lütufta bulunmasını ifade ettiğini söyler. "Gazabına uğrayanların ve sapmışların yoluna değil" kısmında ise, kulların her türlü sapma, ilahî gazap, dalâlet ve günahtan endişe edip bunlardan kurtulmak için Allah'a sığınmasının gerekliliğine delâlet ettiğini ifade etmektedir.²⁰

Sonuç

İmâm Mâtürîdî *Te'vilâtü'l-Kur'an* eserinde Kur'an ayetlerini tefsir ederken ayeti ayetle, hadisle, ashab-tabiîn ve diğerlerinin görüşleriyle, esbâb-ı nüzulle, lügatle, soru-cevapla ve kıraat farklılarıyla²¹ tefsir etmeye özen göstermesi ve semantik yaklaşımı, geniş tahlil ve mukayeselere yer vermesi psikolojik ve sosyolojik unsurlara dikkat çekmesi ile kendine has üslubu içinde farklı bir tefsir ortaya koymuş olup, Kur'an'ın ilk Sûresi olan Fatıha Sûresi'nin tefsirinde de insanın Rabbi ile olan ilişkisinde temel olarak nelere dikkat etmesi gerektiğini anlamamıza katkı sağlayacak hususlara değinmiştir.

İmâm Mâtürîdî, Fatıha Sûresi ile ilgili olarak Kur'an'ın anahtar²² diye nitelendirdiği bu Sûre'de, Allah'a yönelik övgü, O'nun birliğinin dile getirilmesi, kendinden yardım ve hidayet istenmesi gibi hususların; insanlar için vazgeçilmez ve akli yerinde olan her insan için de gerekli şeyler olduğunu belirtmiş ve insanın Rabbiyle ilişkisini ortaya koyan ana esasların yer aldığına işaret etmiştir.

Dipnotlar

- 1 İmâm Mâtürîdî, (1995), *Te'vilâtü'l-Kur'an'dan Tercümeleler*, (çev. Bekir Topaloğlu), Ankara, İmam EbûHanife ve İmâm Mâtürîdî Araştırma Vakfı, s. 5-6.
- 2 Coşkun, İ. (2009), "Mâtürîdî Düşüncede Allah-İnsan İlişkisi", *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, yıl. 2, sayı. 4, s. 17-18, 20-21.
- 3 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 9-10, 13-15.
- 4 Coşkun, İ., a.g.m., s. 34.
- 5 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 12-13.
- 6 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 10-12.
- 7 Akgül M, a.g.m., s.60.
- 8 Mehmedoğlu, Ulvi Ali; (2011), *Tanrıyı Tasavvur Etmek*, İstanbul, Çamlıca Yay. S.41-43; Coşkun, İ., a.g.m., s. 18.
- 9 Nur Suresi 24/25.
- 10 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 15-16.
- 11 Coşkun, İ., a.g.m., s. 35-36.
- 12 Coşkun, İ., a.g.m., s. 24.
- 13 "Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Allah ise kimseye muhtaç değildir ve övülmeye layık olan yegâne varlık O'dur."
- 14 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 17-18.
- 15 Coşkun, İ., a.g.m., s. 45-46.
- 16 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 18.
- 17 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 19.
- 18 Nisa 4/136.
- 19 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 19-21.
- 20 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 24-25.
- 21 Akgül M. a.g.m., s. 60-65.
- 22 İmâm Mâtürîdî, a.g.e., s. 6.

Kaynakça

- Akgül Muhittin, (2001), "EbûMansûr El-Mâtürîdî Ve Te'vilâtü'l- Kur'an", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, s. 57-67.
- Coşkun, İbrahim (2009), "Mâtürîdî Düşüncede Allah-İnsan İlişkisi", *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, yıl. 2, sayı. 4, s. 17-46.
- İmâm Mâtürîdî, (1995), *Te'vilâtü'l-Kur'an'dan Tercümeleler*, çev. Bekir Topaloğlu, Ankara, İmam EbûHanife ve İmâm Mâtürîdî Araştırma Vakfı.
- Mehmedoğlu, Ulvi Ali; (2011), *Tanrıyı Tasavvur Etmek*, İstanbul, Çamlıca Yay.